

О. В. Шум,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЗБЕРЕЖЕННЯ СИМВОЛІЧНОСТІ НАЗВИ РОМАНУ І. БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ» У ІНШОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Стаття розглядає особливості індивідуального стилю перекладача на прикладі перекладу роману І. Багряного «Тигролови». Дослідження присвячене аналізу способів збереження та особливостей передачі німецькою мовою символічної назви роману. Об'єктом дослідження статті є назва роману І. Багряного «Тигролови» та її переклади.

Ключові слова: назва, переклад, проза, роман, символ, стиль перекладача.

Статья рассматривает особенности индивидуального стиля переводчика на примере перевода романа И. Багряного «Тигролови». Данная работа посвящена анализу способов сохранения и особенностей передачи в немецком языке символического названия романа. Объектом исследования статьи является название романа И. Багряного «Тигролови» и его переводы.

Ключевые слова: название, перевод, проза, роман, символ, стиль переводчика.

The article describes components of an individual style of translator on the base of novel «Tiger trappers» by I. Bahrianyi. The present paper is devoted to the analysis of the translation of symbolic title of the novel into German. Target of research of the paper is novel «Tiger trappers» by I. Bahrianyi and its translations.

Keywords: title, translation, prose, novel, symbol, style of translator.

За мету свого дослідження ми обрали розгляд особливостей передачі символічної назви роману І. Багряного «Тигролови» німецькою мовою. Дана розвідка спрямована на подальше глибше дослідження даної та споріднених тем, зокрема стилю перекладача. Актуальність обраної теми пов'язана з потребами глибшого дослідження особливостей перекладу творів української художньої літератури німецькою мовою, зокрема XIX-XXI ст. Завдання даної статті полягає у створенні бази для подальших розвідок та досліджень у галузі перекладознавства.

Дослідженням даної теми у літературознавчому аспекті займалися Г. Багряна, М. Братусь, І. Дзюба, А. Гак, Г. Костюк, Д. Нитченко, Ю. Шерех. Розвідки з перекладу художньої літератури та відтворення авторських особливостей німецькою мовою належать Н. Бияк, О. Матвіїшин, дослідження особливостей стилю перекладача – А. Науменку, М. Іваницькій.

Художня майстерність кожного письменника характеризується притаманним йому набором стилістичних засобів. Авторський стиль проявляється не лише в їх кількості та співвідношенні, а й у непомітності, ненагромадженості. Однак індивідуальні риси письменника, на нашу думку, мають бути вражаючими, виражальними, яскравими для запам'ятовування. Стилістичні засоби мають створювати мовну тканину твору, окреслювати індивідуальність і не повторюваність митця слова.

З огляду на це, розглянемо постать І. Багряного (літературний псевдонім І. П. Лозов'яги) – одного з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ ст. письменника, якого літературознавці називають одним із найвизначніших митців, представників української діаспори, якого можна вважати найактивнішим творцем національної мови. У літературній творчості письменника 1940-х рр. відбувся остаточний перехід до белетристичної й драматичної прози. І першим великим твором І. Багряного був пригодницький роман з автобіографічними елементами, уперше надрукований у львівському журналі «Вечірня година» у 1944 р. як «Звіролови», згодом перероблений і виданий у 1946 р. під назвою «Тигролови». Цей твір письменник написав за 14 днів, перебуваючи в Західній Україні. Згодом у США, Канаді та Англії вийшли переклади англійською мовою. Цим твором був зацікавлений навіть американський Голлівуд. З англійської було здійснено переклади німецькою, голландською та датською мовами, і вийшли вони в тих країнах кількома накладами [5, с. 615].

Усе це свідчить про популярність роману за кордоном і увагу іноземного читача до тогочасної радянської дійсності. Як зазначав у 1963 р. Ю. Лавріненко, «Тигролови» зробили велике діло. Вони здерли шкуру зека, оста, «советського человека» і показали під нею незламну горду людину, повну життєвої снаги, волі до життя і боротьби [5, с. 617].

Визначальна риса художньої мови «Тигроловів» – символізм. Одними з головних символів роману, на думку С. Привалової, є образи трьох поїздів: експрес-дракон – символ зла, руйнівної жорстокості, репресій, тоталітарної системи; Тихоокеанський експрес №1 – символ ілюзорного щасливого життя, соціалізму; потяг 97 «Владивосток – Москва» – символ повного зневаження людських прав у суспільстві [7]. Назва самого роману має також не так реальний, як символічний зміст. Змінивши її з початкової «Звіролови» на «Тигролови», І. Багряний суттєво поглибив змістові акценти розповіді. Тигр – один із наймогутніших і найнебезпечніших диких звірів. Звіролови – це ті, хто організовував пошуки і ловив утікачів зі сталінських таборів смерті. Вони заганяли людину, наче звіра, ловили її, повертали до табору і вбивали на очах інших в'язнів, що мало бути пересторогою, попередженням усім, хто мріяв про втечу [3, с. 377].

Оскільки останні розвідки з перекладознавства присвячені не лише особливостям відтворення індивідуальних рис самого автора, а й спрямовані на дослідження стилю перекладача, зосередимо увагу на специфіці передачі символічної назви роману «Тигролови» німецькою та англійською мовами.

У своєму дослідженні, А. Науменко зазначає, що ще не так давно дослідники не надавали особистості перекладача особливого значення, сприймаючи його просто як належне. Розглядаючи індивідуальний стиль

перекладача, науковець виділяє три його складові. На думку дослідника, перекладач як необхідний учасник філософсько-психологічного процесу сприйняття оригіналу як об'єкта довкілля обов'язково повинен бути присутній у тексті перекладу. І це (тобто перекладач) є першою складовою частиною індивідуального стилю перекладача, у межах якої він виступає як особистість із різноманітними іпостасями (ликами): як етнографічна, історична, соціальна, етнічна та ін. особа [6, с. 145].

Отже, з вищезазначеного виходить, що перекладач не лише транслює авторські особливості іншою мовою, а й привносить у переклад власне розуміння, а відтак – формує власний стиль перекладу [6, с. 147].

Таким чином, тяжіння перекладача до будь-якого виду трансформацій авторських одиниць у перекладі може розглядатися як його індивідуальна риса. Тобто, кожен перекладач по-своєму розуміє, а відтак і тлумачить оригінал іншою мовою судячи з власних розумін і відчуттів. Він не лише є посередником між автором і читачем, а виступає безпосереднім учасником процесу розуміння художнього твору. На нашу думку, саме перекладач завдяки власному стилю впливає на оцінку читачем оригіналу.

Досліджуючи німецько-українські літературні взаємини, М. Іваницька доходить висновку, що в іншій культурі країну репрезентують не стільки спорадичні переклади, скільки цілеспрямована праця перекладачів, котрі забезпечують якість перекладу та його рецепцію чужомовним реципієнтом завдяки поступовому пізнанню літературного процесу вихідної культури [4].

М. Іваницька розглядає точку зору, за якої відображення чужої культури не може бути вірною репрезентацією цієї культури, а швидше є проекцією стереотипів, страхів та прагнень реципієнта (в т. ч. і перекладача) [4].

Оскільки ми досліджуємо збереження символічності при перекладі, зазначимо, що у традиційному літературному життєвому символ пов'язує слово або ідею з конкретним об'єктом, сценою або дією, з якими – не дивлячись на цілком відмінну сутність – це слово підтримує певний семантичний зв'язок. Символи бувають двох типів: 1) мотивований (тобто в тому чи іншому відношенні «природній», обумовлений і тому пояснюваний) та 2) немотивований. У свідомості людини «природні», або мотивовані, зв'язки бувають двох видів: а) за суміжністю явищ та б) за їх схожістю [8, с. 213].

Як зазначає Н. Романюга, за своїм походженням символи належать до колективної свідомості певного соціуму, вони є відомими носіями певної культури, у них криється об'єктивне (релевантне) значення. На відміну, скажімо, образу, якому не властива глибина думки, символ, навпаки, спрямований на глибину, утримуючи при цьому і головне в формальному уявленні свого змісту [8, с. 215].

Отже, розглянемо на прикладі, як перекладачі відтворюють назву роману «Тигролови» німецькою та англійською мовами:

Український оригінал	Англійський переклад	Німецький переклад
«Звіролови» (1944)	«Tiger trappers»	«Das Gesetz der Taiga»
«Тигролови» (1946)		

Як бачимо, хоча роман було перекладено німецькою мовою з англійської, але перекладені назви суттєво відрізняються. У англійському перекладі відображено назву оригіналу: tiger trappers – мисливці на тигрів. У німецькомовному ж варіанті перекладачка відтворює назву як Das Gesetz der Taiga – закон тайги (смуга важко прохідних хвойних лісів, що займає великі простори в північній частині Європи, Азії та Північної Америки).

З усього вищезазначеного можемо зробити висновок, що у кожному з перекладів певною мірою збережено символічність оригінальної назви. В англійському варіанті завдяки калькуванню, а в німецькому завдяки переносному значенню назви. Хоча, на нашу думку, німецький варіант є дещо нейтральним порівняно з обома оригінальними назвами та англійським перекладом. Кожен вибір способу передачі назви іноземною мовою розглядаємо як рису стилю перекладача. З іншого боку, обидва іноземні переклади є відображенням змісту роману, а як відомо назви творів перекладають в останню чергу залежно від контексту і наскрізної думки. Однак, ми вважаємо, що назви перекладних творів повинні мати якомога наближенішу до оригінальної назви форму та зміст.

Література:

1. Багрянний І. Автобіографія: 3 листів Івана Багряного до Дмитра Нитченка / І. Багрянний // Слово і час. – 1994. – № 2. – С. 9-12.
2. Багрянний І. Тигролови. Морітурі: [роман] / І. Багрянний. – К. : Наукова думка, 2000. – 265 с.
3. Галич О. А. Теорія літератури: Підручник / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. Васильєв / За наук. ред. О. А. Галича. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.
4. Іваницька М. Л. «Своє» та «чуже» у теорії перекладу та структурі мовної особистості перекладача: [стаття] / М. Іваницька. – [Електронний ресурс]. – (Режим доступу) <http://zavantag.com/docs/2053/index-14667-1.html>
5. Лаврінченко Ю. Іван Багрянний – політичний діяч і письменник / Ю. Лаврінченко // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – Кн. 2. – К., 1994. – С. 612–617.
6. Науменко А. М. Складові індивідуального стилю перекладача: [стаття] / А. Науменко. // Новітня філологія. – М., 2009. – №13 (33). – С. 141–153. – (Режим доступу) http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nevfil/2010_13/13-16.pdf
7. Привалова С. Вивчення мови художнього твору на уроці літератури в старших класах на матеріалі роману «Тигролови» І. Багряного: [стаття] / С. Привалова. – (Режим доступу) www.som.org.ua/k3298111.html
8. Романюга Н. Відтворення національних символів у художньому перекладі на тлі різномовних національних систем: [стаття] / Н. Романюга. // Наукові записки. Серія: філологічні науки. – Вип. 89 (1). – К., 2010. – С. 212–217.
9. Bahriany I. Das Gesetz der Taiga: [Roman] / Übersetzt von Dr. Marhareth von Kees. – Köln Graz: «Styria», 1961. – 255 S.
10. Вікіпедія. Вільна Енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://uk.wikipedia.org>.